

SERVITUTGRAVSTEDER

Af Leo Rosendal

Den forespørgsel er blevet rejst, hvad stenhuggermestrene mener om servitutgravsteder, hvorfor der her skal forsøges at klargøre deres opfattelse af dette i sig selv betydningsfulde led i kirkegårdes planlægning og opbygning.

Allerførst kan fremhæves, at der sikkert ikke findes een eneste stenhugger, der ikke ser det som en absolut fordel, at der mere og mere blev skabt ordnede forhold på kirkegårdene. Ikke mindst på baggrund af det virvar, der rådede på de gamle kirkegårde, hvor der ofte hverken var ordnede gange eller stier. I mange tilfælde måtte følget bogstaveligt talt vade hen over andres gravsteder for at nå frem til det, hvor en begravelse skulle finde sted.

Gravstedernes udformning bar ofte også præg af rene tilfældigheder, og en sammenblanding af monumenter så man også som alt andet end et særsyn. Kæmpestore monumenter, ikke altid absolut kunstneriske eller ligefrem skønhedsåbenbaringer, sås side om side med trækors eller jernplader. Et rent virvar af mindesmærker, der ofte noget for tydeligt markerede den store forskel mellem fattig og rig.

Der var det så absolut et gode, at der efterhånden opstod mere ordnede forhold med både velanlagte gange og stier og et forsøg på også at få bragt orden på gravsteder og det, der måtte anbringes på disse.

Ikke mindst har det undret mangen en stenhugger, at man ikke tidligt, som noget ganske naturligt, tog stenhuggerne med på råd, når nye afdelinger skulle planlægges. Fordi stenhuggeren ligesom gartneren kan holde af sin kirkegård, og ikke blot fordi den er med til at skaffe ham det daglige brød. Men fordi den også er et sted, hvor han med sin viden, kunnen og de mange materialer, der står til hans rådighed, kan glæde sig over at være med til at skabe noget smukt om vore døde.

Det skal indrømmes, at stenhuggerne mere og mere har fået lov til at komme med ind i billedet, da de gjorde de planlæggende myndigheder opmærksom på, at de gerne og helt vederlagsfrit ville bistå med de oplysninger, de kunne bringe med hensyn til monumenter, inskriptioner m.v.

Men endnu er vi ikke nået frem dertil, hvor det sker i den udstrækning, der kan være tale om. Og der er jo mange både æstetiske, kunstneriske, materialemæssige og tekniske problemer, der gør sig gældende, når det drejer sig om bestemmelsen af et gravminde. Og sidst ikke mindst både størrelsesforholdet på de forskellige

Gravsteder med valgfrihed for monument og beplantning. Carreby foto.

gravsteder og kundernes evne og vilje til, hvad de kan ofre på formålet.

Stenhuggerne råder som bekendt både over granit, sandsten, kalksten og marmor, der hver for sig skal have sin specielle behandling i behugning eller slibning. Der er et hav af muligheder for forskellige dekorationer, både indhuggede eller udhuggede i sten, eller udført i bronze. Og der er et hav af skrifttyper at vælge imellem, og derindunder hvordan de skal hugges. Enten som almindelig indhugning belagt med en eller anden farve eller med bladguld, enten dybt indhuggede som de gamle runeindskrifter eller udført i bronze.

Alene gravstedets størrelse og udenomsforholdene spiller en afgørende rolle, hvor det siger sig selv, at med de miniaturegravsteder, man finder på mange kirkegårde idag, er det yderst begrænset, hvad en stenhugger kan tilbyde en kunde, når der på gravstedet også skal være plads til fliser og gartnerens planter.

Mange forhold gør sig ganske vist gældende, når det drejer sig om gravsteders størrelse, den omsiggribende ligbrænding har medført, at gravsteder ikke mere behøver samme størrelse som dem, der begravnes i.

Men stilles en stenhugger overfor den opgave at skulle præstere et eller andet kunstværk under fuld hensyntagen til, at der også skal være plads til gartnerens planter, på et gravsted på en halv eller een kvadratmeter, siger det vist enhver, at mulighederne er yderst begrænsede.

Hvor kan han vel udforme noget virkeligt synligt og smukt, hvor kan han vel hugge nogle ekstra fine bogstaver, når han skal have sine stærkeste briller på, for overhovedet at se, hvad han laver.

Det forundrer ham, at kirkegårds- og landskabsarkitekter kan foreskrive dette eller hint slags mindesmærke til sådanne gravsteder, når de dog efter sagens natur mest kun har en erfaret viden om planter og landskaber.

Hvem kan vel bedre end fagmanden, der står både med et gammelt fags og sine egne mangeårige erfaringer, vide om ikke alt, så dog mere om sten end andre, der ved uendeligt mere end han om planter og blomster.

Alene en granitsten kan behugges på mange forskellige måder med forskellige finheder, som den kan slibes på mere end een måde for i mange tilfælde som det

sidste at blive poleret.

Dette skal ikke være en slags hyldest til stenhuggeren, langt mindre en form for selvros, men stenhuggeren, der kom til at tilhøre vel et af de ældste fag på denne klode, er stolt af sit fag, og lykkelig når han kan få lov til at yde sit bedste for et godt formåls skyld.

Han håber, han må blive taget med på råd, når nye kirkegårdsafdelinger skal planlægges, og det vil glæde ham, om andre vil invitere ham med.

Både i by og på land, for han holder af kirkegårdene, også de gamle, man i en nyere tid kan sætte så mange fingre på, fordi de nu engang blev, som de blev.

Men de er også et historisk minde, som vidner om fortids slægter, som gjorde deres bedste med deres evner og midler. Derfor går stenhuggeren helt ind for at bevare dele af disse gamle steder, der vidner om fortids kultur, og måske så alligevel på en egenartet og dog smuk måde.

Dem, må man gerne lade alle servitutbestemmelser gå udenom, men husk, at stenhuggeren må man gerne tage med på råd, og når det er gratis, kan prisen nok ikke afskrække nogen.

Skulle der være noget på en kirkegård, stenhuggeren gerne går udenom, som dog her skal nævnes, må det være de ukendtes afdeling. Og ikke, som man kunne tro, fordi der ikke på den plet rejses gravminder, alene fordi det synes så fattigt, at mennesker som dog de højeste levende væsener på en jord bliver lagt til en side, som var de et intet. Ingen skøn lille plet, ingen smukke blomster og ikke et eneste lille synligt minde, det var dog et levende menneske og ikke et dyr, der havde levet og virket på jord.

Ved man dertil, hvordan man af og til kører en hel børfuld menneskestøv til et stort hul i de ukendtes plæne, hvor det i mangt og meget minder om det, man gør med det, man kører på en skraldeplads, da står selv stenhuggeren, der lever af at fjerne det overflødige på sine sten, så et smukt billede kan tone frem, så menneskeligt beskæmmet. Han synes ikke, man på en kirkegård menneskeligt set kan komme længere ned.

Og der må til afslutning på dette ikke glemmes, at den egentlige årsag til en form for begravelse af ukendte, stammer fra krigens tid, hvor man nødvendigvis så hurtigt som muligt måtte skaffe i tusindvis af faldne under jorden.

Fordi man simpelthen måtte gøre det af nødvendighedshensyn og det samme kan man ikke påstå med de store civilgrave, hvor alene på enkelte af de større kirkegårde er nedgravet adskillige tusinder.

Og kunne stenhuggeren på visse områder føle sig en smule overset og glemt, er det for intet at regne med disse mange, hvor kun nogle ukendte græststrå er et slags sidste minde.

Og det var jo dog mennesker, der kunne tænke, tro, tale, leve, virke og sætte deres små eller store spor, hvor intet andet spor efterlades end det, en slåmaskine kan sætte på den ellers så pæne plæne.

Forhåbentlig kan den dag komme, da mennesker kommer i en højere kurs og værdi.